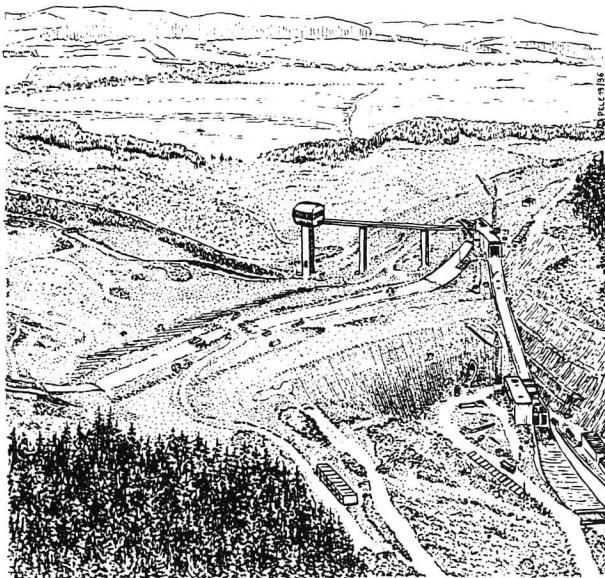

Vlasti = vědne **HISTORICO-VLASTIVĚDNÝ SPOLEK V ODRÁCH**

23
ČERVENEC 1996

PŘÍLOHA ODERSKÉHO ZPRAVODAJE ● HISTORICO-VLASTIVĚDNÝ SPOLEK V ODRÁCH

Poslední splavení horní Moravice

Rozestavěná hráz přehrady Slezská Harta v roce 1993 na kresbě Ing. Petra Lelka

Mezi ochranáři se jednou zrodil nápad splavit horní úsek Moravice, než bude tato oblast zatopena vodami nové přehrady Slezská Harta. Začátkem roku se v denním tisku objevila informace, že podstatná část tohoto vodního díla bude napuštěna v tomto roce, proto jsme splavení museli realizovat v nejbližším možném termínu.

Ráno 20. dubna jsme vyjeli i se čluny vlakem z Oder a přes Suchdol a Olomouc jsme se dostali do Valšova, odkud jsme pokračovali pěšky asi 2 km k řece Moravici k místu, kde se do řeky vlévá Kočovský potok.

V 10.00 hod. vyplouváme. Řeka zde má dosti velký spád, proto je nutno pozorně sledovat různé překážky. Do okolí není velký výhled, pouze lesnaté kopce shlížejí na poslední vodáky, kteří se přijeli rozloučit s řekou.

Po několika pěkných zákrutech říčního koryta se dostáváme k velkému hučícímu jezu v Nové Pláni. Ten sloužíval v minulosti k pohonu hutního zařízení ve zdejší huti. Modré strusky na dně řeky svědčí o zpracovávání měďnaté rudy. Dnes již z huti zbyly pouze trosky, neboť i samotná stavba musela ustoupit nové přehradě. Až sem bude totiž její hladina dosahovat.

Od jezu řeka pokračuje opět rychlým tokem k dnes již zaniklé vesnici Karlovec, která je srovnána se zemí. Dříve zde byla rekreační oblast. U mostu stávala mohutná stavba bývalého zámečku, která sloužila jako sýpka. Do nynější doby zde zbyly dvě menší stavby bývalého vodovodu, které ale také zmizí pod vodou. Nad hladinou na břehu budoucí přehrady zůstane pouze barokní kostelík s nádherným dřevěným krytým schodištěm, státem chráněná kulturní památka.

Po proplutí několika zajímavými meandry zanecháváme vesnici za sebou. Řeka dál již volněji plyne širším údolím zbaveným všech dřevin. Jen ohromné pařezy olší se smutně zrcadlí na hladině. Představujeme si, jak na okolních stranách budou u břehů narážet vlny hnané větrem. Stávající holá planina s obnaženou stužkou řeky Moravice vyvolává stísněné pocity. Navíc přijde o domov spousta živočichů, kteří v údolí žili a část jich jistě i zahyne.

V otevřené krajině naše pohledy upoutává vrchol vyhaslé sopky Velký Roudný. Zvláště majestátně působí jeho obnažené skalnaté stráně nad řekou. Po delší době se setkáváme s osídlením - proplováváme kolem spodního okraje obce Roudno. Hodně domků kolem řeky muselo ustoupit vodám přehrady a po velkých mlýnech zbyly pouze polozbořené jezky.

Pod vesnicí začíná řeka zpomalovat tok a před námi se otevírá klidná vzdouvající se hladina přehrady. Za velkou esovitou zákrutou má již šířku přes 300 metrů. Naštěstí nefoukal vítr, takže můžeme lehce doveslovat do Leskovce nad Moravicí, cíle naší plavby.

Na posledním kilometru plavby jsme spatřili ve vodě dvě zmije, které již byly značně prokřehlé a vyčerpané. Otázkou je, co přimělo tyto teplomilné plazy vydat se do ledové vody, snad se pokoušely dostat na svá odvěká místa rozmnožování.

Na konci plavby nás upoutal čílý ruch hlučících strojů při skrývce zeminy z polí, která budou zatopena. Rovněž na hrázi se pohybovaly stroje, které stále ještě dosypávají a dokončují hráz.

V Leskovci jsme plavbu ukončili a našli dopravce, který nás i se zavazadly dovezl do Svatoňovic, odkud jsme již vlakem dojeli domů.

Květoslav Wiltsch

VODNÍ DÍLO SLEZSKÁ HARTA

Vodní dílo Slezská Harta je budováno v rámci akce "Posílení ostravského oblastního vodovodu z nádrže Slezská Harta na Moravici". Ostravský oblastní vodovod (dále jen OOV) zásobuje pitnou vodou obyvatelstvo žijící na velké části severní Moravy.

Zapojení nádrže Sl. Harta do systému OOV umožní spolupráci se všemi povrchovými zdroji systému, tj. nádržemi Šance (60 mil. m³), Morávka (10 mil. m³) a Kružberk (25 mil. m³).

Nádrž je předrazena nad vodárenskou nádrží Kružberk. Umožní zkapacitnit a zkvalitnit tento zdroj a vyrobit v konečné fázi 3,5 m³/s navíc. Vedle tohoto hlavního účelu umožní výstavba nádrže Sl. Harta výrazné tlumení povodňových průtoků, zvýšení minimálních průtoků na řece Moravici pod Kružberkem, na řece Ostravici pod Šancemi a energetické využití.

PARAMETRY:

Plocha povodí	464,07 km ²
Průměrný dlouhodobý roční průtok v Moravici v místě hráze	5,394 m ³ /s

Objem vody:	Nadmoř.výška	Objem:	Zatop.plocha
	hladiny:	m ³	ha
stálý	452	8,355575	122,3
zásobní	497	193,077131	749,4
ovladatelný	497	201,383505	871,7
retenční	498,8	16,119604	51,8
celkový	498,8	217,503109	923,5

Průtok stoleté povodně se retenčním (ochranným) účinkem nádrže v profilu Slezská Harta sníží z 256 na 92 m³/s a tisícileté z 510 na 161 m³/s. Provozem obou nádrží Slezská Harta a Kružberk je zajištěn minimální asanační průtok v Moravici pod Kružberkem 740 l/s.

Instalovaný výkon v průtočné vodní elektrárně Slezská Harta 2,75 MW (Francisova turbína F23 ø 850 mm, tltnost 5,5 m³/s pro spád 26 až 62 m, průměrná roční výroba energie 23 674 MWh).

Celkové náklady stavby dle schválené projektové dokumentace 2,097 mld. Kč (hl.I-XI SR) z toho investiční náklady 1,155 mld. Kč (hl.II-VIII SR) v cenových údajích r. 1989.

Pro hráz Slezské Harty byl zvolen morfologicky výhodný úsek zúženého údolí, který Moravice vyhloubila v průběhu druhé poloviny pleistocenu (tj. za posledních 0,6 až 1,0 mil. let), po zaplnění původního údolí několik km dlouhým lávovým proudem čediče z blízkého stratovulkánu Velký Roudný. Nové údolí je zaříznuto na levém okraji lávového proudu, převážně v masivních pevných břidlicích, siltovcích a drobách kulmského stáří.

Hráz vodního díla Slezská Harta je zónová, kamenitá, z lomového kamene (z čediče těženého v kamenolomu u Bílcic = bývalý lávový proud z Velkého Roudného), hutněného po vrstvách vysokých 1,2 m, se středním mírně skloněným těsnícím jádrem z jílovitých hlín (těžených u Leskovce nad Moravicí). Mezi kamenitou stabilizační částí a těsnící částí je přechodová zóna tvořená štěrký údolní nivy těženými v zátopě.

Kota koruny hráze	500,8 m n.m.
Výška hráze nade dnem údolí	64,8 m
Délka hráze v koruně	asi 446 m
Největší šířka hráze v základové spáře	285 m
Celkový objem tělesa hráze	2.502.000 m ³

Funkční objekty hráze jsou situovány na levý břeh Moravice ze strany údolí Hartského potoka. Vtokový a odběrný objekt byl navržen jako mokrá věž se dvěmi funkčně oddělenými šachtami. Odběr surové vody je umožněn ze čtyř horizontů (podle kvality vody v různých výškách vodního sloupce).

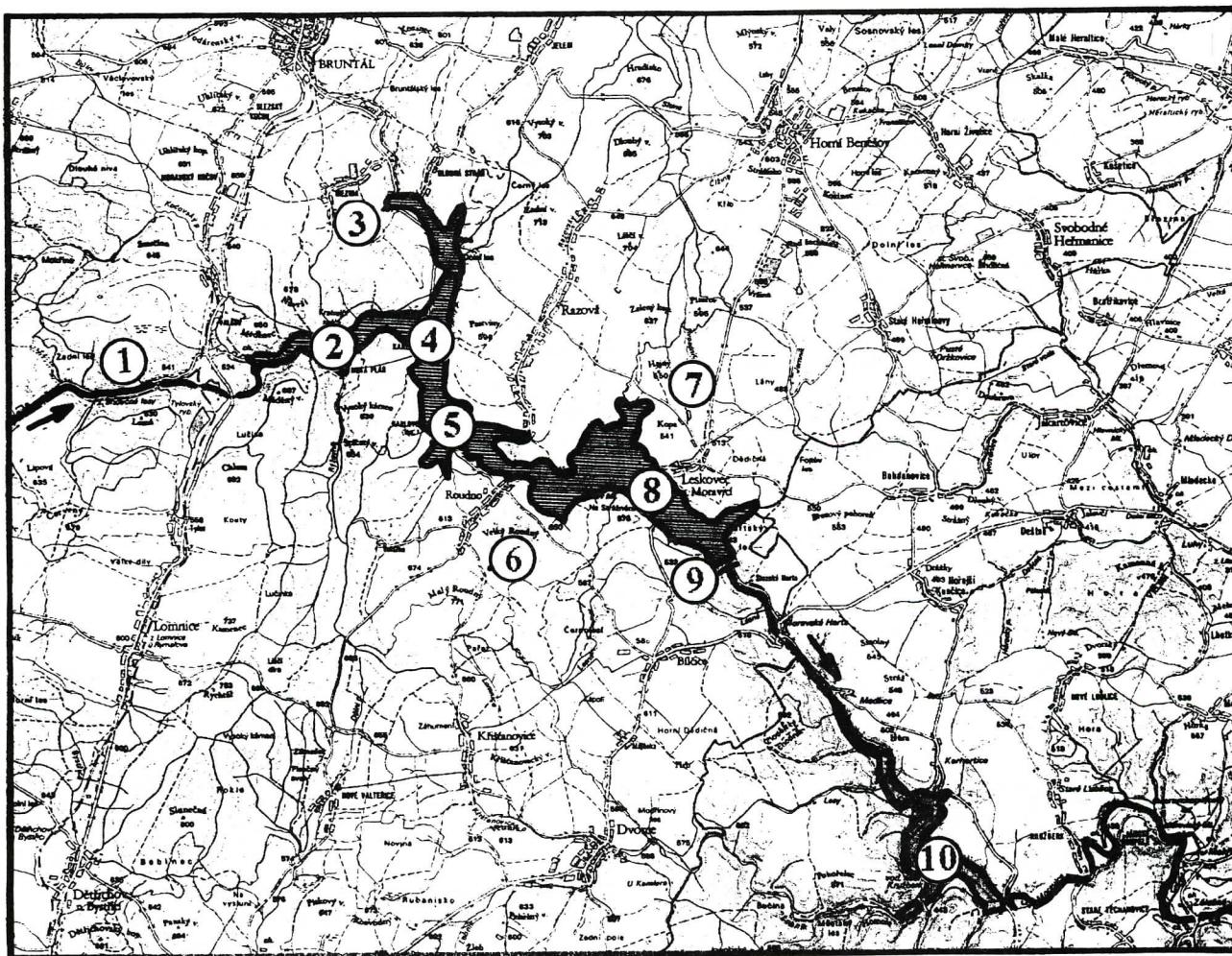
Dvě výpustní potrubí o průměru 2.000 mm (a kapacitě 2 x 40 m³/s) jsou zabetonována ve štolách a ukončena rozstřikovacími uzávěry o průměru 1.600 mm. Čelní nehrazený přeliv o kapacitě 161 m³/s, který je na koruně hráze přemostěn, navazuje na skluz a vývar společný i pro základové výpustě a elektrárnu. Vývar současně tvoří bazén pro odběr vody čerpací stanici pod hrází.

Ing. Petr Lelek

Podklady převzaty z informačního materiálu "vodní dílo Slezská Harta".

Legenda k mapce:

- 1) řeka Moravice
- 2) Nová Plán - zaniklá hut' na měď
- 3) Venušina sopka - 655 m n.m.
- 4) místo zaniklé vesnice Karlovec se zůstavším barokním kostelíkem s krytým schodištěm
- 5) vodní nádrž Slezská Harta
- 6) vyhaslý stratovulkán Velký Roudný (780 m n.m.) se zříceninou kamenné kaple na vrcholu
- 7) ložisko těsnících jílů na stavbu hráze
- 8) zatopená část Leskovce nad Moravicí se zrušeným provozem Lisoven nových hmot
- 9) bílčický kamenolom -ložisko čediče na stavbu hráze
- 10) vodárenská nádrž Kružberk

PŘÍČNÝ ŘEZ SYPAŇOU HRÁZÍ VODNÍHO DÍLA SLEZSKÁ HARTA

Mmax - maximální hladina

Mz - hladina zásobního prostoru

Ms - hladina stálého nadřízení

1) jílové těsnící jádro

2) kamenitá stabilizační část ze zhutněného čedičového kameniva

- 3) podložní štěrky údolní nivy a štěrková přechodová část hráze
- 4) písčkový filtr
- 5) betonový podkladový pás
- 6) injekční a revizní štola
- 7) injekční clona
- 8) kulmské břidlice v podloží

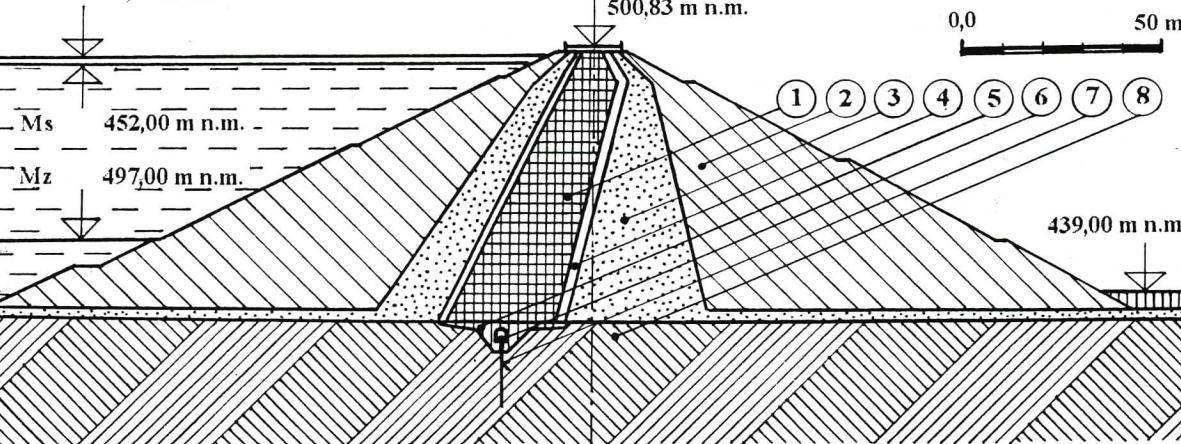
Mmax 498,80 m n.m.

500,83 m n.m.

0,0

50 m

- 1 2 3 4 5 6 7 8

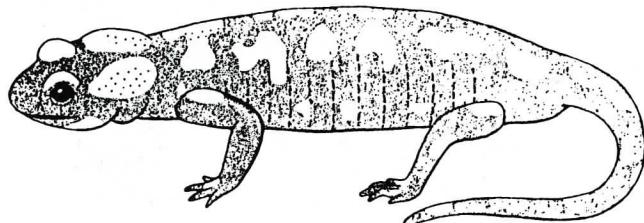

OBOJŽIVELNÍCI ODERSKA - II.část

V pokračování článku o obojživelnících Oderska se zájemříme převážně na ocasaté obojživelníky. Z našich ochranářských pozorování víme, že se v naší oblasti vyskytují čtyři druhy, a to mlok skvrnitý, čolek obecný, čolek horský a čolek karpatský. Je ale možné, že se zde vyskytuje i čolek karpatský, k problematice tohoto druhu se vrátíme později.

Nyní se zmíníme o místech výskytu jednotlivých druhů. Mloci jsou vázani především na lesní prostředí, žijí v listnatých lesích v blízkostech čistých pramenů a potoků. Poznáme je velice snadno, na černém těle mají zpravidla žluté nepravidelné skvrny. Dorůstají délky 14 až 21 cm. Živí se drobnými bezobratlými živočichy, hlavně slimáky a žížalami. Páří se dvakrát do roka, a to v dubnu až květnu nebo v říjnu až listopadu.

Jejich aktivita začíná za soumraku a končí ráno. Ve dne mohou být nalezeni za dlouhotrvajících deštů. Úkryty si hledají ve ztrouchnivělých pařezech a ve větší vrstvě rozkládajícího se listí, sám jsem mloky nalezl i pod drny travin při výsadbě stromků.

mlok skvrnitý východní (*Salamandra salamandra salamandra*)

Mloci se nepáří ve vodě. Samička vyleze na samečka, ten vypustí spermatofor, který potom samička nasaje kloakkou. Uvnitř dojde k oplodnění a těsně po vylíhnutí klade samička malé larvy do čistých pótůčků a pramenů. Larvy pak žijí ve vodě do doby, než se promění jejich tělo v úplného mloka.

Podle přítomnosti larev v potocích lze určit výskyt mloků v dané lokalitě. Při průzkumech byly larvy mloků nalezeny ve Stodolním potoce, v Mlýnském potoce, v Medvědí rokli, ve Zlatém pótůčku nad "kafírkou", v Hranově potoce, v Pecovském potoce a ve Vesníku v Klokočůvku.

Výskyt mloka je vázán pouze na úplně čistou vodu. Dokazuje to i skutečnost, že v potocích, které protékají vesnicí nebo městem, larvy mloků nalezeny nebyly.

Zatímco život mloků je spjat s tekoucí vodou, jejich příbuzní, jejich příbuzní čolci vyhledávají vody stojaté. Mnohdy jim stačí plynkté kaluže nebo jezírka vystavená parskům slunce.

Období jejich rozmnožování závisí na teplotě vody. V malých a plynktých jezírcích se rozmnožují již koncem dubna, v průběhu května a začátkem června pak tehdyn, mají-li k dispozici pouze hlubší vodu.

Sameček krouží (tančí) před samičkou a snaží se ji nahnat k párení vypouštěním pachových látek probouzejících u samičky rozmnožovací pud. Jakmile začne projevit samička zájem, sameček vypustí spermatofor a samička jej nasaje do kloaky, kde dojde k oplodnění vajíček. Tá pak klade samička do záhybů přelomených listů. Po vylíhnutí pak larvy žijí ve vodě až do úplné přeměny v čolka.

Po skončení rozmnožování dospělí opouštějí vodu. Někdy však v důsledku dlouhotrvajícího sucha přeckávají toto období ve vodním prostředí. Ve vodní fázi života mají čolci na zadních končetinách plovací blány a samci na hřbetě lem. V suchozemské fázi pak tuto ozdobu ztrácejí. Od samic se odlišují samci značně také celkovou barevností.

Čolci horští, obecní a karpatští měří v dospělosti 7 až 11 cm, čolci velcí dorůstají 15 až 18 cm. Pravidlem je, že samci jsou vždy menší než samičky. Čolci se živí jepicemi, komáry a dalšími bezobratlými živočichy.

Nejbohatší lokalitu výskytu čolka v okolí je vydážděná nádrž v areálu Na drahách v Luboměři. Zde se nachází čolek horský a čolek obecný v hojném počtu. V menší míře se zde vyskytuje i čolek velký, z jiných obojživelníků pak ropuchy obecné, skokani hnědi a kuňky žlutobřiché.

Další lokalitu bohatou na výskyt obojživelníků je obdobná nádrž v Dobešově, která slouží k rekreaci i jako zdroj vody pro případ požáru. Nádrž byla ovšem mnohdy napouštěna až před létem, což bylo příčinou zpozdění rozmnožovacího cyklu. Ošetřování nádrže skalici modrou, která měla zabránit tvorbě řas, pak způsobilo úhyb veškerého potomstva všech obojživelníků.

Zajímavou lokalitu jsou Pstruzí rybníčky pod samotou Dvořisko. Zde se nachází v lese vodní nádrž o rozloze asi 30 x 20 m s průzračně čistou vodou, která je domovem čolků obecných a horských, skokanů hnědých a ropuch.

Toto místo je pro své kouzlo častým cílem procházelek milovníků přírody. Bohužel bývá i cílem výprav některých neukázněných dětí, který tento významný krajinný prvek znečišťuje především vhazováním různých předmětů do vody. Snad by pomohla větší osvěta ve školách nebo přímo výuka "jak se chovat v přírodě", své v ekologické výchově by mohlo sehrát i DDM.

Bohatý výskyt čolka velkého jsme zjistili také v malém rybníčku ležícím na soukromém pozemku u posledního domu v Kamence. Doufejme, že tato lokalita nedopadne jako návesní rybníček v Jestřábí na Fulnecku, který je dnes ze tří čtvrtin zavezzen sutí a různými domovními odpady. Několik druhů obojživelníků tak přišlo o domov a místní děti v zimě o přírodní kluziště. Zmizelo kouzlo návesního rybníčku.

Další lokality s výskytem čolků jsou již chudé. Proto apelují na všechny: Nedopustíme, aby tito živočichové zmizeli z našeho okolí. Vinni tím totiž budeme všichni. Ti, kteří to způsobili, i ti, kteří tomu nezabránili.

Květoslav Wiltsch